

Oppfatninger om Erling Skjalgsson i Stavanger

Arne Kvitrud, 6.5.2025.

Forsøkene på å knytte Erling Skjalgsson til Stavanger er i stor grad bygd på at steinkorset i Kongsgata er til minne om Erling, og en antakelse om at Stavanger var en by, eller hadde byliknende funksjoner. Begge forutsetningene er hypoteser. Tolkningen av steinkorset som en minnestein etter Erling Skjalgsson er mulig, men langt fra sikkert. På tross av omfattende arkeologiske utgravinger, er det så langt ikke funnet arkeologiske spor etter noen by i Erlings levetid. Det mangler funn som går ut over det en finner på gårder.

Peder Clausson Friis (død 1614) har i sin oversettelse av Heimskringla, ved en anledning skrevet at Erling Skjalgsson var å treffe i «byen».¹ Teksten på gammelnorsk er «til bæjar», som en kan oversette både med byen eller bøen (garden). Om han mente at Erling bodde i Stavanger er uvisst. Det var over to hundre år fra Erling levde til Heimskringla ble skrevet. Samtalen i Heimskringla er nok oppdiktet.

Aslak Liestøl argumenterte i 1953 at steinkorset i Kongsgata i Stavanger var en minnestein over Erling Skjalgsson. På side 70 skrev han: Andre del ... kunne då med mange atterhald lesast slik:..² Dette er bare en begrensing som går på en del av teksten og ikke helheten. Denne artikkelen er begynnelsen på at Erling Skjalgsson kobles mot Stavanger. Han forklarer plasseringen av korset (side 74) med en tekst i Håvamål om at bautasteiner skal stå ved veien. I 1954 skrev han igjen om steinkorset: Det må likevel poengterast at denne tolkinga berre er eit forslag, som vert sett fram med sterkaste atterhald.³ Her er han mye tydeligere på at det var et forslag. Teksten i Stavanger Museums årbok for 1953 er nok den som er lest lokalt, og er grunnlaget for videre spekulasjoner.

Alf Aadnøy skrev i 1956 at liket av Erling kan ha blitt brakt til Østervåg, og derfra videre til Sola.⁴ Det førte til en seiglivet forestilling med en kobling mellom Erling og Østervåg, og også om Østervåg som der byen Stavanger først ble lagt. I 1964 mente Chr. Sandved at Bispesbrygga i Østervåg kan ha tilhørt Erling Skjalgsson, og vært hans vinterhavn.⁵

¹ Bendix Christian de Fine: Stavanger amptes udførlige beskrivelse. Utgave ved Per Thorson, Stavanger, 1987, side 62 og 213. Manuset er fra 1745. Jmfør også Jens Amundsen: Det hellige vatnet, Dreyer bok, Stavanger, 1981, side 21.

² Aslak Liestøl: Rune-krossen i Muséparken i Stavanger, Stavanger Museums årbok for 1953 - [Årbok \(Stavanger museum\). 1953 Vol. 63](#) .

³ Norges innskrifter med de yngre runer. 3 : VIII. Aust-Agder fylke ; IX. Vest-Agder fylke ; X. Rogaland fylke, 1954, side 257 - [Norges innskrifter med de yngre runer. 3 : VIII. Aust-Agder fylke ; IX. Vest-Agder fylke ; X. Rogaland fylke](#)

⁴ Alf Aadnøy: Ingen vet stedet for drapet på Erling Skjalgsson, Stavanger Aftenblad, 13.10.1956.

⁵ Erling Skjalgsson-korset og Martinskirken ved Breiavatnet, Stavanger Aftenblad, 10.1.1964.

Johan B. Mikalson mente i 1962 at Erling hadde en bygård i Stavanger, men uten begrunnelse.⁶ Jan Hendrich Lexow mente i 1964 at Erling hadde sin kongsgård i Stavanger, på den nåværende Kongsgård skole. Videre at han hadde en stavkirke der Domkirken står.⁷ Odmund Møllerop mente i 1968 at det ikke var usannsynlig at Erling hadde en bygård og en kirke i Stavanger. De var der Kongsgård og Domkirken ligger i dag.⁸

Knut Helle skrev i 1987: Det er tenkelig at Stavanger var et sentrum for Rogaland alt i vikingtiden... Når runekorset over Erling Skjalgsson ble reist i Stavanger etter hans fall i 1028, tyder det på at stedet allerede hadde spesiell betydning... Det er likevel ikke før bispestolen ble reist med kongelig støtte, i 1120-årene eller kanskje litt før, at det ble skapt vilkår for en by i Stavanger.⁹

Torgrim Titlestad omtalte i 1999-2004 koblingen mellom Erling Skjalgsson og Stavanger:

1. Stavanger 1000 år i august 2000.¹⁰ Han laget en hypotese om at at Erling stiftet byen Stavanger i august 1000, i forbindelse med sitt bryllup med søsteren til Olav Tryggvasson.
2. Det glemte bryllup og tusenårsjubileet.¹¹ Forteller hva Flatøyboka forteller om Erling Skjalgssons bryllup. Bryllupet kan ha vært på Sola eller Stavanger.
3. Stavangers grunnleggelse – knyttet til Erling Skjalgssons tid? Innspill til ny diskusjon og forskning, Stavangeren nr. 3 1999.¹² ... Ut fra disse synspunktene har vi allerede en del nødvendige faktorer - den militære, politiske og økonomiske posisjon tatt i betraktning - som konkluderer med at Stavanger kan ha hatt "byaktige" politiske elementer på Erling Skjalgssons tid... For en konge som Olav Tryggvason ville Stavanger følgelig være et tjenlig "bysentrum" for å innkassere avgifter fra sin allierte, Erling Skjalgsson... For Erling Skjalgsson ville Stavanger være tjenlig som "bysentrum" av litt andre grunner: Både som "hovedstad" for hele Vestlandet, dvs. Gulatingområdet, men også som et økonomisk vekstsenter - både for å sikre egne inntekter og egen maktbasis - som bl.a. å kunne tilfredstille Olavs behov for "alliansekapital". Det viktige med denne "alliansekapitalen", var at den ikke måtte være en unødig belastning for Erlings egne inntekter. Ut fra denne modellen kan vi altså forestille oss at Olav Tryggvasons behov for "byer" som pillarer for den nye norske staten hans, stimulerte Erling Skjalgsson til å legge sin egen kraft i å utvikle Stavanger som "bærekraftig" økonomisk senter... Vi kan følgelig tillate oss å spørre: Indikerer Olavs bortgiftning av søsteren Ingebjørg via Erling Skjalgsson i Stavangerregionen i år 1000 at Olav samtidig markerte Stavanger som et sentrum a la Nidaros? Et slikt kongelig bryllup ble gjerne brukt til å markere andre begivenheter enn

⁶ Johan B. Mikalson: Erling Skjalgssons bygård, Stavanger Aftenblad, 26.6.1962.

⁷ Stavanger Aftenblad: En "mangfoldig" byskriver regulerte Østervåg i 1717, 12.1.1964. Jan Hendrich Lexow: Uriktigt om Domkirken, Stavanger Aftenblad, 11.5.1992. Finn Rømcke: Erling Skjalgsson var fra Stavanger, Stavanger Aftenblad, 29.4.1992. Kristian Lexow: Erling Skjalgsson var fra Stavanger, Stavanger Aftenblad, 17.2.1998.

⁸ Odmund Møllerop: Kaupang – bispeby, avisa Rogaland, 22.6.1968.

⁹ Knut Helle: Fersdelslinjer og knutepunkter, i boka Fra Vistehola til Ekofisk : Rogaland gjennom tidene. bind 1, side 99 - [Fra Vistehola til Ekofisk : Rogaland gjennom tidene. B. 1](#)

¹⁰ Torgrim Titlestad: Stavanger 1000 år i august 2000, Stavanger Aftenblad, 10.2.1999, side 17 - [Stavanger Aftenblad 10. februar 1999](#).

¹¹ Det glemte bryllup og tusenårsjubileet, Aftenbladet, 7.1.1999, side 19 - [Stavanger Aftenblad 7. januar 1999](#)

¹² https://byhistoriskforening.org/stavangeren_oversikt/stavangeren-nr-3-1999/

bare selve ekteskapsinngåelse på høyt nivå. Kan Olav Tryggvason ha hatt interesse av å etablere Stavanger som sentrum - som et ledd i stabiliseringen av rikssamlingen sin - som et senter til å forsvare interessene sine gjennom svogeren Erling - ?... Iallfall - med sentrumsbygging kunne Erling Skjalgsson demonstrere sin politiske betydning og makt. Dersom Erling er Stavanger bys "grunnlegger", vil jeg anta at han ville ha lagt etableringen nær opp til tiden da han samarbeidet med Olav Tryggvason... synes det meget sannsynlig at Stavanger kan tidfestes som en slags by rundt år 1000 iallfall på linje med Oslo og Trondheim. Undertegnede vurderinger i denne artikkelen - rundt Erling Skjalgssons mulige rolle i Gulatingsområdet, Rogaland og Stavangerregionen 996-1028 - politisk, administrativt, juridisk, økonomisk - ja, kanskje dessuten religiøst - peker også i denne retningen... Et annet moment er å gjøre Erling Skjalgsson til da første identifiserbare ikon for oppkomsten av byen Stavanger. Et tredje moment bør nevnes: Stavanger vil med ny datering til begynnelsen av 1000-tallet fremstå som et tidlig middelaldersentrum - og et vikingsentrum - i en europeisk kultursammenheng. *Slik jeg leser det er dette stort sett spekulasjoner.*

4. Uttalte i et intervju at byen ble grunnlagt mellom 1000 og 1026.¹³

Bjørn Myhre mente i 1999 at han ikke kan se at Titlestad har dekning for at bryllupet sto i Stavanger. Heller ikke å slutte fra bryllupet til en bydannelse i Stavanger: *finner jeg slett ikke grunnlag for.*¹⁴ Videre at Titlestads konklusjon om Stavangers oppkomst bygger på et svakt grunnlag. Han mente at arkeologiske utgravinger kan være en måte å teste Titlestads hypoteser.¹⁵

Trond Løken og Harald Jacobsen mente i 2004 at Titlestad brukte særdeles luftige argumentasjonsrekker, slik som at fordi Erling Skjalgsson til sin handel og maktutøvelse trengte et sentrum tidlig på 1000-tallet, må byen ha eksistert, eller blitt etablert av ham.¹⁶

Finn Bringsjord mente i 2009 at Stavanger hadde en kirke tidlig på 1000-tallet. Erling Skjalgssons minnekors taler for det. Korset ble reist her i byen av Erlings prest. Han må vel hatt en kirke og en liten "menighet" rundt seg? Et kristent innslag i markedsbyen, må være god nok grunn for at Erling også bygde et sikkert tilfluktstårn ved siden av kirken... Videre om vestpartiet i Domkirken: Byggeskikken tilsier at tårnet må være bygd lenge før kirken ble påtenkt. Mest sannsynlig er det vel da at det ble reist i Erling Skjalgssons storhetstid tidlig på 1000-tallet.¹⁷

Eldbjørg Haug mente i 2009 at Erling Skjalgsson hadde prest, og høyst sannsynlig en kirke der Stavanger domkirke står nå... De politiske og kulturelle forhold, og Knuts generøsitet, kan passe med at det var han som ga Svithun-relikvien til Stavanger, kanskje via Erling

¹³ Kristin Aalen: Stavanger 150 år eldre på 29 år, 7.1.2004 [Stavanger Aftenblad 7. januar 2004](#)

¹⁴ Kristin Aalen Hunsager: Stavanger grunnlagt i år 1000? Stavanger Aftenblad, 10.1.1999 - [Stavanger Aftenblad 10. februar 1999](#)

¹⁵ Bjørn Myhre: Stavanger by er 1000 år? Stavanger Aftenblad, 12.1.1999 - [Stavanger Aftenblad 12. februar 1999](#)

¹⁶ ¹⁶ Trond Løken og Harald Jacobsen: Hvor gammel er Stavanger by? Stavanger Aftenblad, 7.1.2004. [Stavanger Aftenblad 15. januar 2004](#)

¹⁷ Finn Bringsjord: Vaktårnet i Stavanger Domkirke, Stavangeren, 2009, nummer 2.

Skjalgsson og biskop Grimkjell. Men tar vi Gulatingsloven bokstavelig, kan feiring av Svithun-messen med nonshelg tyde på at relikvien allerede var i landet i 1024...¹⁸

Helge Sørheim mente at flere har tatt til orde for at Erling Skjalgsson på Sola sto bak bygrunnleggelsen (Titlestad 1999, Gjerde 1999). Bortsett fra korset, som for øvrig sto avsides plassert i forhold til det senere bysenteret, taler tidsforskjellen på over 100 år mot en slik påstand...¹⁹

Geir Atle Ersland mente i 2012 at det skriftlige kildematerialet ikke gjør det mulig å knytte Stavanger til Erling Skjalgssons tid... Han viser til Aslak Liestøls egne atterhald om tolkingen av steinkorset... og at korset har en uklar historie som gjer det påkravd å vera svært varsam med å tolke minnesmerket inn i eit bydanningsperspektiv... Vi saknar kjeldegrunnlag for at det var ein prest i ei kyrkje like ved Breiavatner som reiste krossen, og at denne kyrkja hadde samband med at her var Erling Skjalgssons hamn med naust og buer. Han er skeptisk til Torgrim Titlestads forsøk på å knytte Erling Skjalgsson til Stavanger.²⁰

Jan Brendalsmo og Knut Paasche skrev i 2017 blant annet: De som har berørt temaet om eierforhold til Stavanger har understreket gården som del av det godsområdet som lå til Erling Skjalgsson, og som på et tidspunkt før etableringen av bispesetet var blitt konfiskert av de tidlige rikskongene...²¹ Det må holdes for temmelig sikkert at Stavanger var et gammelt tingsted for den ene av fjerdingene i Rogaland, en viktig storgård i regionen. Likeledes er det god grunn til å gå ut fra at Erling Skjalgsson utøvde lokal styringsmakt fra Stavanger på vegne av kongen fra 990-årene og fram til 1028. Slike sentralgårder var steder der det i forbindelse med viktige sosiale hendelser også ble drevet handel – en markeds plass, ifølge Helle og Titlestad... De ovennevnte forhold definerer gårdens status som krongods tilbake til 900-tallet, men det er likevel fullt mulig at Erling Skjalgsson styrte sitt maktområde fra Stavanger i og med at dette var knutepunktet for kronens militære, økonomiske, religiøse og administrative funksjoner...²²

Sammendrag

¹⁸ Eldbjørg Haug: Fra Stavanger-kirkens tidligste historie, Historisk tidsskrift, 2009, side 463f.

¹⁹ Helge Sørheim: Sentralbygd, tettsted, knutepunkt, by. Bosetningshierarkier og sentraldannelser på Vestlandet fra jernalder til middelalder, Universitetet i Bergen Arkeologiske skrifter 10, 2018. På bora.uib.no - [Bergen Open Research Archive: Sentralbygd, tettsted, knutepunkt, by. Bosetningshierarkier og sentraldannelser på Vestlandet fra jernalder til middelalder](https://www.bora.uib.no/bergen-open-research-archive/sentralbygd-tettsted-knutepunkt-by-bosetningshierarkier-og-sentraldannelser-pa-vestlandet-fra-jernalder-til-middelalder).

²⁰ Geir Atle Ersland og Arne Solli: Stavanger bys historie, bind 1. Bispeby og borgarby – frå opphavet til 1815, Stavanger, 2012.

²¹ De viser til: A. W. Brøgger, Stavangers historie i middelalderen, Stavanger 1 15; Kolsrud 1925; Johannes Elgvin, En by i kamp. Stavanger bys historie 1536–1 14, Stavanger 1956: 5–6; Helle 1975: 52–7. Torgrim Titlestad, Stavangers grunnleggelse – knyttet til Erling Skjalgssons tid? Innspill til ny diskusjon og forskning ..., Stavangeren 3/1 : 16, 32 så muligheten for et eldre handelssted i Stavangerregionen på øya Hundvåg, i Dusavika eller i Østervåg, og at Erling Skjalgsson kan ha etablert et utvekslingssted på Stavanger rundt år 1000.

²² Jan Brendalsmo og Knut Paasche: Stavanger – før det ble en by, Historisk Tidsskrift nr.2, 2017 - [\(1\) Stavanger før det ble en by](#).

Forsøkene på å knytte Erling Skjalgsson til Stavanger er i stor grad bygd på at steinkorset i Kongsgata er til minne om Erling, og en antakelse om at Stavanger var en by, eller hadde byliknende funksjoner. Begge forutsetningene er hypoteser. Tolkningen av steinkorset som en minnestein etter Erling Skjalgsson er mulig, men langt fra sikker. På tross av omfattende arkeologiske utgravinger, er det så langt ikke funnet arkeologiske spor etter noen by i Erlings levetid. Det mangler funn som går ut over det en finner på gårder.

Fagfolk som knytter Erling Skjalgsson til Stavanger er Jan Hendrich Lexow, Odmund Møllerop, Torgrim Titlestad, Jan Brendalsmo og Knut Paasche. I en mellomstilling er Knut Helle og Eldbjørg Haug. Bjørn Myhre, Trond Løken, Harald Jacobsen, Helge Sørheim og Geir Atle Ersland fant ikke noen kobling til Stavanger.